

نقش روحانیت در دفاع از مکتب و ملت از دیدگاه امام خمینی (ره)

حسین عبدالمحمدی

□

از صحنه‌های زیبای تاریخ اسلام، نقش افتخار آفرین روحانیت تشیع در دفاع از اسلام و ملت‌های مسلمان می‌باشد. تاریخ هزار ساله حوزه علمیه و خدمات علمای گرانقدر آن، از شیخ طوسی (ره) و شیخ مفید گرفته تا آیه‌الله کاشانی و امام خمینی (ره) مملو از فداکاریها و جان‌فشانیها در حفظ و حراست از اسلام و عزت مسلمانان است. تدوین هزاران جلد کتاب در تبیین معارف الهی و دفع و رفع شبهات و زدودن تحریفات از دامن مکتب اسلام و آشنا ساختن امت مسلمان با مکتب اهل بیت (ع) از برکت وجود روحانیت بوده است. در قرون اخیر نیز با گسترش قدرت استعمارگران و به خطر افتادن استقلال و عزت تشیع، روحانیت در صف اول مبارزه حضور داشته و تا پای جان مقاومت کرده است. گواه این مدعا وجود

هزاران شهید روحانی می‌باشد که در این راه به فیض عظیم شهادت رسیده‌اند، این مطلب با سیری اجمالی بر مبارزات و فداکاریهای روحانیت در تاریخ معاصر ایران اسلامی روشن می‌شود. مبارزات ضد استعماری و استبدادی روحانیت شیعه در ایران معاصر با حکم تاریخی مجتهد فداکار آیه‌الله میرزا مسیح تهرانی مبنی بر اشغال سفارت روس در تهران آغاز شد و با فتوای میرزا محمد حسن شیرازی در مورد تحریم تنباکو ادامه یافت. مبارزات با کشته شدن ناصرالدین شاه بدست یک طلبه جوان به نام میرزا رضا کرمانی شدت پیدا کرد و مردم به رهبری روحانیت بیدار، بر ضد سلطنت مطلقه قیام کردند و مراجع تقلید نامداری همچون حضرات آیات آخوند خراسانی و حاجی میرزا حسین نجل و ملا عبدالله مازندرانی در حوزه علمیه نجف و دیگر علمای بزرگ مقیم ایران مانند شیخ فضل‌الله نوری، سید محمد طباطبایی و سید عبدالله بهبهانی و دیگران با الهام از اسلام و به منظور ایجاد عدالتخانه و نابودی استبداد بپاخواستند و مشروطیت ایران را شکل دادند، گرچه مشروطه با خیانت افرادی چون تقی‌زاده و حیدرخان عمواغلو، به انحراف کشیده شد و شیخ فضل‌الله نوری به شهادت رسید اما روحانیت هرگز از صحنه بیرون نرفت و همچنان در صف مقدم مبارزه بود با کودتای رضاخان در ۱۲۹۹ مخالفت کرد و آیه‌الله سید حسن مدرس که در رأس آن بود به شهادت رسید. نهضت نفت با دخالت بزرگانی چون آیه‌الله سید ابوالقاسم کاشانی شکل گرفت و خیزشهای مسلحانه‌ای از نوع فدائیان اسلام توسط روحانیت بوجود آمد.

با رحلت مرجع تقلید شیعیان حضرت آیه‌الله بروجردی که نفوذی فوق‌العاده در جامعه داشت لایحه انجمنهای ایالتی و ولایتی مطرح شد که علماء دین و در رأس آنان آیه‌الله سید روح‌الله موسوی خمینی (ره) به مبارزه برخاستند که به قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ منجر شد. مدرسه فیضیه به خاک و خون کشیده شد و بسیاری از طلبه‌های مبارز از پشت بام به زمین پرتاب شدند و در خاک و خون غلطیدند. از سال ۱۳۴۲ تا پیروزی انقلاب اسلامی عده فراوانی از علماء شیعه در زندان جان دادند و عده‌ای دیگر در مهاجرت و تبعید به سر بردند. البته این مطلب روشن است که منظور ما از «روحانیت» قشر وسیع حاملان علوم نبوی و علوی و مفسران و مدافعان دین هستند که ضمن آگاهی از اصول و مبانی اسلام، عملاً نیز به آن ملتزم می‌باشند. کسانی که در حفظ و حراست از اسلام و کیان مسلمین از بذل جان و مال دریغ نکرده‌اند و در طول تاریخ علم مبارزه علیه شرک و نفاق را به دوش کشیده‌اند و به

تعبیر امام(ره) آنان که برای قوم خود منذران صادقی شدند که بندگان حدیث صداقتشان را قطرات خون و قطعات پاره پاره پیکرشان گواهی کرده است.^۱
بنابراین، افراد متحجّر و مقدّس نمای بی درد از این تعریف خارجند و اطلاق کلمه «روحانیت» بر آنها مجاز می باشد.

روحانیت مدافع دین و ملت

تبیین نقش روحانیت تشیع در دفاع از دین و ملت مسئله ای نیست که این مقاله کوتاه بتواند از عهده آن برآید. اما از باب مالایدرک کله لایترک کله؛ آب دریا را اگر نتوان کشید، هم به قدر تشنگی باید چشید؛ با استناد به فرمایشات رهبر کبیر انقلاب آیه الله خمینی - رضوان الله علیه - مطالبی با عنوان زیر ارائه می گردد.

الف: روحانیت مدافع اسلام ناب محمدی(ص)

ب: روحانیت مدافع استقلال کشور

ج: روحانیت در سنگر شهادت طلبی و کفر ستیزی

روحانیت مدافع حریم اسلام ناب محمدی(ص)

یکی از افتخارات روحانیت تشیع در طول تاریخ هزار ساله خویش پاسداری از اسلام و تبیین معارف الهی برای توده مردم و معرفی مکتب اهل بیت(ع) در سطح جهان است.

امام راحل(ره) در این باره می فرماید: «اسلام به دست روحانیون تا حالا زنده مانده است... [اسلام] از صدر اسلام تا حالا به دست اینها [علما] به اینجا رسیده است.»^۲

«تردیدی نیست که حوزه های علمیه و علمای متعهد در طول تاریخ اسلام و تشیع مهمترین پایگاه محکم اسلام در برابر حملات و انحرافات و کج رویها بوده اند.»^۳

«این حوزه های علمیه است که اسلام را تا حالا نگه داشته است. اگر روحانیون نبودند از اسلام خبری نبود. آن که اسلام را زنده نگه داشته است در موقع سیاه، در این زمانهای سیاه همین روحانیون بودند.»^۴

۱. منشورات روحانیت.

۲. تبیان، روحانیت و حوزه های علمیه دیدگاه امام خمینی(ره)؛ مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)؛ ۱۳۷۴؛ ص ۹۵.

۳. همان، ص ۹۵.

۴. همان، ص ۷۳.

«اگر فقهای عزیز نبودند معلوم نبود چه علمی به عنوان علوم قرآن و اسلام و اهل بیت علیهم السلام به خورد توده‌ها داده بودند. جمع آوری و نگهداری علوم قرآن و آثار و احادیث پیامبر بزرگوار و سنت و سیره معصومین (ع) و ثبت و تبویب و تنقیح آنان در شرایطی که امکانات خود را به کار می‌گرفتند کار آسانی نبوده است.»^۱

پیراستن مکتب تشیع از خرافه و باورهای غلط بر آراستن آن با مبانی و اصول محکم که قادر به تحدی و مبارزه با دیگر مکاتب است به برکت زحمات شبانه روزی علماء در تنقیح و تبیین دین اسلام می‌باشد. روحانیت علاوه بر تبیین معارف حقّه اسلام، در حفظ و حراست دین از آفت و دشمنی تحریف‌کنندگان تلاش فراوان نموده است.

امام راحل (ره) در این باره می‌فرماید:

«آنان [علماء] در هر عصری از اعصار برای دفاع از مقدّسات دینی... تلخیهایی متحمل شده‌اند و همراه با تحمل اسارتها و تبعیدها و زندانها و اذیت و آزار و زخم زبانها، شهدای گرانقدری را به پیشگاه مقدّس حق تقدیم نموده‌اند. شهدای روحانیت منحصر به شهدای جنگ تحمیلی نیست. شهدای گمنام حوزه‌ها و روحانیت که در مسیر نشر معارف و احکام الهی بدست مزدوران و نامردان، غریبانه جان باخته‌اند زیاد است.»^۲

روحانیت مدافع استقلال کشور

از دیگر افتخارات روحانیت تشیع دفاع از استقلال همه جانبه کشور بوده است. گواه این سخن تاریخ دوست ساله ایران است، به عنوان نمونه می‌توان از فتوای جهاد مراجع بزرگوار چون آقا سید علی طباطبایی، ملا احمد تراقی و آیه الله مجاهد در مبارزه علیه روسها، فتوای میرزای شیرازی در تحریم تنباکو، مبارزه روحانیت با سلطه آمریکا، بحران کاپیتولاسیون و بوجود آوردن انقلاب شکوهمند اسلامی در سال ۱۳۵۷ نام برد.

امام خمینی در این باره می‌فرماید:

«حوزه‌های علمیه و علمای اسلام همیشه حافظ استقلال و تمامیت ممالک اسلامی بوده‌اند. خدمت‌های را که با الهام از اسلام برای آرامش و حفظ انتظامات کشور ما کرده‌اند عسری از اعشار آن را دولتها و قوای انتظامی نکردند، با آنکه هیچ تحمیلی بر بودجه

۱. همان، ص ۴۶.

۲. همان، ص ۴۹.

مملکت نداشته‌اند. در نظر اجانب و عمال خائن آنها باید این سنگر شکسته شود تا با خیال راحت به تاخت و تاز و چپاول و عیاشی به زندگانی ننگین خود ادامه دهند.^۱ و در بیان دیگر می‌فرماید:

«علمای اسلام در مشروطیت در مقابل استبداد سیاه ایستادند و برای ملت آزادی گرفتند قوانین جعل کردند، قوانینی که به نفع ملت است به نفع استقلال کشور است به نفع اسلام است این را با خونهای خودشان با زجرهایی که دیدند و کشیدند.»^۲

«آنکه من همیشه به ملت ایران سفارش کردم این است که این دژ محکم را از دست ندهید و به این روشنفکرهایی که می‌خواهند، شاید میل داشته باشند که مملکتشان استقلالی داشته باشد، مملکتشان آزاد باشد، سفارش کردم که اینها [روحانیون] سدّ بزرگی هستند که اگر از دست بدهید نمی‌توانید کاری انجام بدهید. اگر این روحانیت را از این نهضت از اول برمی‌داشتیم نهضتی نمی‌شد مردم به کس دیگر گوش نمی‌دادند.»^۳ و دربارهٔ حوزه علمیه نجف می‌فرماید:

«حوزه علمیه نجف اشرف که در خدمت اسلام و مسلمین است، در طول تاریخ حافظ استقلال عراق بلکه سایر کشورهای اسلامی بوده است.»^۴

شهادت طلبی و ظلم ستیزی

یکی از اهداف انبیاء الهی اقامه قسط و عدل در جامعه و مبارزه با ظلم و استبداد بوده است قرآن کریم می‌فرماید: «إِنَّا أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ»^۵ و تاریخ پر افتخار انبیاء و اولیاء الهی از ابراهیم خلیل الله (علی نبینا و اله و علیه السلام) تا حضرت خاتم الانبیاء (ص) مؤید این مطلب است. ائمه اطهار (ع) نیز که جانشینان بر حق پیامبر خاتم (ص) هستند همه در راه اقامه دین الهی و نجات مردم از ستم به شهادت رسیده‌اند چنانکه امام هادی (ع) در وصف ائمه (ع) فرمود: «اتُّمَّ الصِّرَاطُ الْأَقْوَمُ وَ

۱. همان، ص ۹۹.

۲. همان، ص ۱۰۸.

۳. همان، ص ۱۰۷.

۴. همان، ص ۱۰۶.

۵. سوره حدید (۵۷) آیه ۲۵. ما رسولان خود را با دلایل روشن فرستادیم، و با آنها کتاب (آسمانی) و میزان (شناسایی حق از باطل و قوانین عادلانه) نازل کردیم تا مردم قیام به عدالت کنند.

شهداء دار الفناء و شفعاء دارالبقاء؛ شما طریق استوار هدایت، شهیدان دارفانی و شفیعیان دار باقی هستید.»^۱

در غیبت امام عصر(عج) علماء اسلام این مسئولیت را به دوش کشیدند و در هر فرصتی برای نجات انسانها از زیر یوغ ستمگران قیام نمودند. روحانیت شیعه از نظر مالی و سیاسی وابستگی به حکام و پادشاهان نداشته و مستقل و بدون دخالت بیگانگان و تنها بر اساس مصالح مسلمین و تکلیف شرعی عمل کرده و در مقابل ستمگران ایستاده است که ذکر مصادیق آن مجال دیگری می‌طلبد.

امام راحل(ره) در این باره می‌فرماید:

«در هر نهضت و انقلاب الهی علمای اسلام اولین کسانی بوده‌اند که بر تارک جبینشان خون و شهادت نقش بسته است، کدام انقلاب مردمی اسلامی را سراغ کنیم که در آن حوزه و روحانیت پیش کسوت شهادت نبوده‌اند و بر بالای دار نرفته‌اند و اجساد مطهرشان بر سنگفرشهای حوادث خونین به شهادت نایستاده است؟ در ۱۵ خرداد و در حوادث قبل و بعد از پیروزی، شهدای اولین از کدام قشر بوده‌اند؟ خدا را سپاس می‌گذاریم که از دیوارهای فیضیه گرفته تا سلولهای مخوف و انفرادی رژیم شاه و از کوچه و خیابان تا مسجد و محراب و امامت جمعه و جماعات و از دفاتر کار و محل خدمت تا خطوط مقدم جبهه‌ها و میادین مین خون پاک شهدای حوزه و روحانیت، افق فقاقت را گلگون ساخته است.»^۲

و در بیان دیگری می‌فرماید:

«روحانیون مبارز و متعهد به اسلام در طول تاریخ در سخت‌ترین شرایط کشور همواره با دلی پر امید و قلبی سرشار از عشق و محبت به تعلیم و تربیت و هدایت نسلها همت گماشته‌اند و همیشه پیشتاز و سپر بالای مردم بوده‌اند بر بالای دار رفته‌اند، محرومیتها چشیده‌اند، زندانها رفته و اسارتها و تبعیدها دیده‌اند... و در هر حادثه غمبار و مصیبت آفرینی شهدای بزرگواری تقدیم نموده‌اند.»^۳

همچنین امام(ره) می‌فرماید:

«کسی که تاریخ را دیده است می‌بیند که روحانیون همیشه در هر عصری، آنکه قیام کرده

۱. قمی، عباس قمی: مفاتیح الجنان، زیارت جامعه کبیره.

۲. تبیان، ص ۴۷.

۳. همان، ص ۴۶.

بر ضد طاغوت روحانیون بوده‌اند. در زمان مشروطه روحانیون قیام کردند، زمان تحریم تنباکو روحانیون قیام کردند، در این زمان هم که شما مشاهده می‌کنید که قشرهای روحانی قیام کرد و هم خون داد، هم جس رفت و هم زجر کشید، هم تبعید کشید، همه این کارها را کشید لیکن قیام کرد.^۱

در پایان به جریانی از زندگی شهید آیه‌الله مدنی که نمونه‌ای بود از عالمان ربانی اشاره می‌کنیم. یکی از نزدیکان شهید مدنی (ره) می‌گوید:

«ایشان در عراق مبتلا به سل شد و روزهای سختی را پشت سر گذاشت تا روزی که مرض وی شدت یافته و خون فراوانی از دهان آقا بیرون می‌رفت، آقا خیلی متأثر شدند؛ اطرافیان به ایشان گفتند شما خودتان ما را به صبر و استقامت و تسلیم رضای خدا بودن توصیه می‌کردید، چرا اینقدر ناراحتی می‌کنید.

آیه‌الله مدنی فرمود: «من از خدا خواسته بودم در راه دین مبین اسلام قطعه‌قطعه شوم نه این چنین در بستر بمیرم.» آری خدای متعال دعایش را مستجاب ساخت و شهید مدنی از بیماری سل شفا یافت و در محراب عبادت چنانکه خود خواسته بود در راه اسلام به دست پست‌ترین افراد یعنی منافقین کوردل به فیض شهادت نایل آمد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی